

آینده‌نگاری ارزشیابی عملکرد پژوهشی با رویکرد سناریو

چکیده

مقدمه: امروزه، ارزشیابی عملکرد پژوهشی دانشگاه‌ها به عنوان یک رویکرد مرسوم شناخته می‌شود که در جذب و ارتقا رتبه افراد در محافل علمی تاثیر قابل توجهی دارد. با وجود ظهور و بکارگیری شاخص‌های علم سنجی و نظام‌های رتبه‌بندی جهانی، این حوزه با چالش‌های متعددی روبرو است که متاثر از تحولات عصر حاضر و اتفاقات ناشناخته آینده است. از این رو، هدف مطالعه حاضر آینده‌نگاری ارزشیابی عملکرد پژوهشی با رویکرد سناریو در ایران است.

روش: این مطالعه کاربردی با روش ترکیبی (کمی-کیفی) در پنج مرحله در سال‌های ۱۳۹۸ تا ۱۴۰۰ به انجام رسید. ابتدا پیشران‌های موثر بر آینده ارزشیابی عملکرد پژوهشی به روش مطالعه تطبیقی، تحلیل اسناد بالادستی، مصاحبه با خبرگان، و مرور دامنه شناسایی شد. جامعه پژوهش در مرحله اول، نظام‌های رتبه‌بندی دانشگاهی در ایران و جهان، اسناد مصوب، مقالات و متون خاکستری، و ۱۱ نفر خبره بودند. سپس، عدم قطعیت‌های کلیدی به روش دلفی استخراج و سناریوهای سازگار براساس تحلیل اثر متقابل در نرم‌افزار سناریو ویزارد نسخه چهار شناسایی و تدوین شدند. روایی و پایایی پرسشنامه عدم قطعیت توسط متخصصان موضوعی و با آلفای کرونباخ ۹۹ صدم تایید شد. در نهایت، پس از ارزیابی اعتبار سناریوها با کمک پرسشنامه، راهبردهای دستیابی به سناریوی مطلوب ارزشیابی عملکرد پژوهشی در ایران توسط خبرگان ارائه شد.

یافته‌ها: در مطالعه تطبیقی ۱۹ نظام رتبه‌بندی دانشگاهی ملی و بین‌المللی، در تحلیل اسناد ۲۳ سند، ۴۴ مطالعه در مرور دامنه بررسی و با ۱۱ نفر از خبرگان مصاحبه و پیشران‌ها شناسایی شدند. در مرحله دلفی، پرسشنامه‌ها توسط ۱۴ نفر تکمیل و مهمترین عدم قطعیت‌ها شناسایی شد. پس از انجام تحلیل اثر متقابل، مهمترین ابعاد سناریوها شامل دیپلماسی علمی، اثرگذاری پژوهش، علم باز، جایگاه فناوری در ارزشیابی، بهره‌وری پژوهش، حقوق پژوهش، و اطلاعات سبز بود. براین اساس، سه سناریو ارزشیابی جامع عملکرد پژوهشی، ارزشیابی کارآمد عملکرد پژوهشی، و ارزشیابی ناکارآمد عملکرد پژوهشی برای ایران ترسیم شد. اعتبار سناریوها از نظر خبرگان متوسط بود.

نتیجه‌گیری: مهمترین راهبردهای دستیابی به سناریو مطلوب ارزشیابی جامع عملکرد پژوهشی در ایران ارائه سناریوی مطلوب به سیاست‌گذاران پژوهشی در سطح کلان، بازنگری نظام فعلی ارزشیابی عملکرد پژوهشی، فرهنگ‌سازی پژوهش اثرگذار و اخلاق‌محور، تامین منابع مالی پژوهش، بکارگیری شاخص‌های جدید و نرمال‌سازی شده در ابعاد اجتماعی، فناوری، اقتصادی، محیطی، و سیاسی؛ تبدیل سنجش پژوهش به ارزیابی، دیپلماسی علمی باز، تامین زیرساخت‌ها و امکانات لازم برای گردش و جذب مغزها، همراستا شدن با نظام‌های رتبه‌بندی بین‌المللی و الگوگیری از آنها در سطح ملی، اشتراک اطلاعات و از بین بردن دیوارهای پژوهشی، ارائه برنامه‌های راهبردی و عملیاتی پژوهش، و لزوم تخصص‌گرایی پژوهشی دانشگاه‌ها در ایران است.

کلیدواژه‌ها: ارزشیابی عملکرد پژوهشی، آینده‌نگاری، پژوهش کیفی، سناریو، ایران